

яких можливо цей зміст втілити” [3, 38]. Визначений педагогами-музикантами підхід до виховання виконавської майстерності окреслюється односторонньою технологічною настановою, де важливе місце займає посилене тренування.

Індивідуальне навчання в процесі виконавських дисциплін дозволяє варіювати навчальні завдання, створювати умови для роботи студента з урахуванням індивідуальних особливостей та здібностей.

Отже, музично-виконавська компетенція майбутнього вчителя музики як особистісна освіта є єдиною, цілісною структурою. Вона дає можливість майбутньому вчителю усвідомити себе суб'єктом музично-виконавської діяльності; дозволяє удосконалюватись у професійному та особистісному плані; містить доступну перевірку характеристики, тому допомагає оцінити результативність сформованості цієї якості у майбутнього вчителя музики.

Література

1. **Васильєва Н.В.** Формирование музыкально-исполнительской компетентности будущего учителя музыки: Автореф. дис...канд. пед. наук: 13.00.08. - Магнитогорск, 2007. – 22 с.
2. **Кремештейн Б.Л.** Воспитание самостоятельности учащихся в классе специального фортепиано. – М.: Музыка, 1966. – с.38
3. **Овчарук О.В.** Компетентісний підхід до формування змісту середньої освіти: досвід зарубіжних країн // Компетентісний підхід у сучасній освіті. Світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики/ під заг. ред. О.В.Овчарук. – К.: „К.І.К.”, 2004. – 112 с.
4. **Подготовка учителя музыки к профессиональной деятельности в школе:** Межвузовский сборник научных трудов. – Ярославль: Вып. №73. - 1985. - С.68-69.
5. **Ситник О.П.** Професійна компетентність вчителя // Управління школою. – 2006. – №14. – С.2-9.

УДК 371.134:78

Глазунова І.К.

ГУМАНІЗАЦІЯ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ - ОСНОВА ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

В статье раскрывается понятие гуманизации учебно-воспитательного процесса, его актуальность в современных условиях. Необходимость гуманизации для успешного формирования профессиональных навыков будущих учителей. Некоторые пути формирования этих навыков.

Ключевые слова: гуманизация, активизация, творческая деятельность.

Гуманізація навчально–виховного процесу є проблемою вкрай актуальною у розбудові демократичних засад відкритого суспільства. Демократизація суспільного життя як основна тенденція і цінність соціального розвитку вимагає від системи освіти формування нового типу підростаючої особистості, здатної до саморегуляції своєї поведінки в умовах відкритого гуманного суспільства, яке має поступово розвиватись в умовах ринкової економіки.

Поняття гуманізм, у вузькому змісті означає напрямок світської думки епохи Відродження, що пов'язано з вивченням античних пам'ятників у філософії, етиці, мистецтві і філології; у широкому – прогресивний напрямок у суспільній думці, що характеризується захистом гідності особистості, її свободи і всебічного розвитку, захистом людяності суспільних відносин.

Гуманізм, який походить від лат. *humanus* – людський, передбачає високий рівень поваги однієї людини до іншої, усвідомлення самоцінності людини як невід’ємної частини соціуму.

Універсальність гуманістичного виховання полягає в тому, що людину особистість можна добре виховати лише завдяки людяності. Сприйняття і усвідомлення всеосяжної сутності добра, що можливе на засадах розвитку гуманістичного мислення, повністю виключає будь – яке насильство, як „традиційний” засіб вирішення непорозуміння, неузгодженості, спірних проблем і соціальних конфліктів [4, с. 295].

Наукові знання, що торкаються різних сфер людської діяльності самі по собі не здатні ефективно впливати на розвиток моральних почуттів, свідомості і потреб студентської молоді. Науково – природнича і технічна освіта в майбутньому забезпечує матеріальний добробут людей, але підготовка фахівця вищої кваліфікації лише на засадах природних знань обмежує його морально – естетичний і духовний розвиток.

Таким чином, в гонитві за науково–технічним прогресом втрачається ідея соціальної самоцінності людини. В організації навчально – виховного процесу на гуманістичних засадах можна виділити декілька принципових положень.

По–перше, гуманізація освіти має передбачати поглиблене оволодіння студентом соціально – культурним досвідом людства, його історично створеним духовним багатством. Саме завдяки оволодінню знаннями з гуманітарних предметів можливі позитивні зрушення у формуванні моральної свідомості студентської молоді.

По–друге, гуманізація навчально виховного процесу має передбачати не лише оволодіння студентом гуманітарними знаннями, а й підвищення загальної культури творчого мислення.

По–третє, важливою проблемою гуманізації навчально–виховного процесу є підкорення загальної інтелектуальної освіти студентської молоді моральній освіті.

Безпосередня моральна освіта без належної естетичної і інтелектуальної підготовки не здатна суттєво впливати на розвиток моральних почуттів та свідомості студента.

По–четверте, розробка проблем гуманізації навчально – виховного процесу вимагає визначення міри оптимального поєднання наукових і релігійних концепцій морального становлення особистості, формування елементів світської і релігійної моральної свідомості [4, с. 292].

Зрозуміло, наскільки актуальна роль мистецької освіти. Наскільки важливі завдання повинна вона вирішувати. Гуманістичне орієнтування формування й розвитку педагогічних здібностей майбутніх вчителів музики набуває первинне значення. Це перш за все стосується витримки та врівноваженості; організаційно–комунікативних здібностей; сугестивних здібностей; педагогічного такту; спонукання студентів до творчої самореалізації. Усі ці питання дуже малоопрацьовані сучасною педагогікою мистецтва.

Вказані питання надзвичайно пов’язані між собою. Так, в реальному педагогічному процесі спонукання студентів до творчості неможливе без встановлення контакту між ним і педагогом, а подолання страху перед публікою значною мірою опирається на здатність до збереження творчого самопочуття в екстремальних умовах. Педагогічний контакт передбачає зв’язок між педагогом і учнями, що носить безпосередній і особистісний характер.

Які фактори визначають продуктивну взаємодію між викладачем і студентом? Можна сказати так: після розв’язання педагогічного завдання вчитель повинен ще розв’язати комунікативне завдання: організувати безпосередню взаємодію з учнями, через яку здійснюється реальний виховний вплив у практичній педагогічній діяльності. Сугестивні здібності – це перш за все емоційно – вольовий вплив на учнів. Вміння пред’явити вимоги і добитися їх безумовного виконання.

При педагогічному контакті відбувається зіткнення психологічних сфер викладача і студентів. Виняткового значення при цьому набувають спільність художніх цінностей,

характер музичного сприймання, творчі інтереси. Необхідний момент – наявність власного захоплення викладача музикою.

Емоційно–естетичний контакт передбачає спільну творчу роботу викладача і студента. Сприйняття і виконання музики викладачем може збагатитись творчими знахідками студента, якщо між ними існує відчуттєво–естетичний контакт. Тільки позитивні емоції, ні якого приниження студента, грубого натиску на його особистість. Звернімо увагу на такі аспекти встановлення емоційно–естетичного контакту, які дотепер вивчено менше.

Так, значної дослідницької уваги потребує дослідження ролі позитивних естетичних емоцій, що виникають при зустрічі з художніми цінностями. Мистецька діяльність – специфічний вид діяльності, основу якої мають складати позитивні емоції. Завдання педагога – не руйнувати емоційно–естетичну атмосферу заняття. Музичне навчання не може бути успішним, якщо постійно супроводжується зауваженнями, нотаціями, приниженням учнів.

Негативні емоції зводять нанівець естетичне переживання. Учень не здатний при цьому адекватно оцінити художні достоїнства, закладені в музичному творі, моменти естетичної насолоди відступають далеко на задній план. Емоційно–естетична нейтральність, втрата насолоди від сприймання і виконання музики негативно впливає на саму сутність художньо–виховного процесу. Навіть цілком справедливе спрямування учня на необхідність наполегливої, самовідданої роботи, постійна перспектива тяжкої праці в решті решт може привести до втрати гедоністичних ефектів від спілкування з мистецтвом. Емоційно–естетична нейтральність, втрата насолоди від сприймання і виконання музики негативно впливає на саму сутність художньо–виховного процесу, розхитує його основи.

Позитивні емоції, спільне переживання естетичної насолоди від музикування – неодмінна умова досягнення взаємодії, контакту між педагогом і вихованцем. Проблема досягнення естетично–творчого співпереживання, взаєморозуміння і взаємодії між педагогом і учнем – особлива. Її розв'язання закономірно апелює до вивчення впливу неусвідомлюваних компонентів психіки. Натомість варто шукати непрямі, обхідні шляхи, звернення до чинників опосередкованого педагогічного впливу. Один з них – підключення студентів до творчих мистецьких пошуків викладача.

Пряме втручання, заклики, умовляння, проголошення необхідності співтворчої роботи на уроці – не тільки не ефективні, часом вони можуть дати навіть зворотний ефект. Естетична культура педагога виявляється у прагненні до постійного самовдосконалення і саморозвитку, у відкритості новим, сучасним віянням в мистецтві. Високий рівень творчої активності викладача опосередковано стимулює художню наснагу студента. Педагог, що займається творчою роботою, активно впливає на стимулювання мистецьких устремлінь студента. Для нього цей вплив відбувається далеко не завжди усвідомлено. Атмосфера творчості, пошуку нового виявляється опосередкованим чинником активізації музичного навчання студента, формування і розвитку його педагогічних здібностей.

Сьогодні теорія і практика художнього виховання до числа першочергових відносить дослідження умов самореалізації особистості. Підготовка вчителя має враховувати необхідність створення умов для виявлення студентами власних музичних, педагогічних здібностей, творчого потенціалу професійно – педагогічних якостей.

Яким чином спонукати майбутніх вчителів до самореалізації? Один з шляхів – опосередковане стимулювання через створення професійної мотивації. Опосередкований вплив через створення професійної мотивації щільно змикається з набуттям майбутніми вчителями соціально – професійного досвіду.

В умовах музично–педагогічного навчання – це залучення студентів до реальних форм спілкування з дітьми. Ряд засобів активного залучення студентів до музично–

педагогічної діяльності. Це концертні моно вистави, що передбачають музичне виконання та словесний супровід з елементами сценічної діяльності. Проведення виступу одним студентом підвищує його творчу відповідальність, активізує діяльність, створює ефективні умови для професійної самореалізації.

Основні ознаки і показники індивідуального художньо–педагогічного стилю – це виконавська манера, типи спілкування з учнями. Артистизм і особливості сценічної поведінки лектора – виконавця. Музично–просвітницькі навички формуються завдяки таким засобам, як самостійна підготовка змістового виступу з урахуванням інтересів аудиторії, уміння вести діалог, дискусію, полеміку; відповідати на запитання, виявляти особисте відношення до проблем, переконувати, емоційно впливати на аудиторію, викликати стійку увагу.

В процесі проведення практичних занять застосовуються навчально- рольові ігри, цілеспрямований педагогічний і виконавський тренінг, обговорення. Все це сприяє оволодінню методами мистецької педагогіки, формує і розвиває педагогічні здібності майбутніх фахівців.

Поширюються такі специфічні форми творчої діяльності студентів. як лекції–концерти, музичні колекції. науково – практичні конференції, виконавська практика тощо. У студентських науково–практичних та науково–теоретичних конференціях оточуються ораторські та комунікативні здібності студента. Але треба зробити таку творчу атмосферу. щоб при обговоренні матеріалу студенти вільно, без зайвого „нажиму” на аудиторію, доброзичливо ставилися до іншого погляду на висвітлювану проблему.

Обмеження професійної підготовки тільки моделюванням майбутньої практичної діяльності не може сьогодні задовольнити педагогіку вищої школи. Моделювання – необхідний, проте далеко не достатній підхід до підготовки педагога–музиканта. Професіоналізація без залучення студентів до практичної роботи в реальних умовах виявляється обмеженою, звуженою, а в ряді випадків і дезорієнтуючою

З практики роботи ми можемо сказати, що тільки забезпечення студентам можливості реального спілкування з дітьми виявляється дійовим стимулом до розкриття їх творчого потенціалу. Практична діяльність в реальних обставинах під час навчання у вузі виступає фактором опосередкованого спонукання майбутніх фахівців до творчого саморозкриття, до музично – педагогічної самореалізації.

Ефективність розвитку педагогічних здібностей яскраво виявляється в процесі проведення уроків в школі у межах педагогічної практики. Чи немало студентів педагогічних вузів під час навчання у вузі спробують робити у дитячих садочках, школах, залучаються до співпраці у творчих дитячих колективах.

Активізація творчих проявів студентів в мистецтві не може оминати питання стимулювання інтуїтивних процесів. Складність вирішення цих питань визначається неможливістю прямого втручання педагога до виклику у студента інтуїтивних способів вирішення мистецьких завдань. Відомо, що інтуїтивні знахідки найчастіше виникають в умовах швидкого розв’язання проблеми, що потребує застосування нетрадиційних (невідомих. або мало відомих студенту) засобів.[

Один з шляхів активізації підсвідомих реакцій учня – застосування опосередкованого педагогічного впливу, який може дати „поштовх” художній інтуїції. Наведемо приклад завдань, що опосередковано спонукають студентів до інтуїтивного винайдення рішень. Зауважимо. що вони мають виконуватись на уроці, в ситуації обмеженого часу.

Завдання 1. Виберіть із запропонованих варіантів музичної інтерпретації твору той, який би справив найповніше естетичне враження на школярів.

Завдання 2. Виберіть із запропонованих кращий варіант словесного коментування художніх образів, розрахований на дитяче сприймання.

Завдання 3. Доповніть тематичну добірку відомими Вам творами із додатково запропонованого переліку [2, с.11].

Виконання подібних завдань активізує не лише мистецьку, а й педагогічну інтуїцію студентів. Музична діяльність спрямована на майбутню професійну роботу студента, має ще й ті переваги, що створює прекрасні умови для розвитку мистецької інтуїції студентів. Інтуїція – центральна ланка творчого процесу. Музична педагогіка має враховувати значення інтуїтивних пошуків, не обмежувати процес художнього виховання студентів аналітично–раціональними чи емоційно усвідомленими підходами.

Ефективність опосередкованих педагогічних дій яскраво виявляється також в процесі підготовки студентів до публічної діяльності – концертних виступів. проведення уроків в школі у межах педагогічної практики тощо. Музичну педагогіку здавна хвилювали питання збереження творчого самопочуття учнів в умовах виконавства „ на людях”. „ Як допомогти студенту подолати страх під час сценічного виступу?”, „ Як уникнути стресу у відповідальних ситуаціях?”, „ Як зняти тривожний стан учнів перед концертом?”

Цілеспрямовані спостереження переконують, що прямі втручання типу рекомендацій: „Не хвилюйся!”, „Постарайся зберегти на сцені те, що досягнуто в класі”, „Гляди, не розгубися перед комісією!” та ін. не тільки не допомагають, а подекуди й справляють протилежний ефект. Опосередкований вплив педагога виявляється набагато дійовим, ніж прямі поради чи накази. Треба вміло користуватися їм для ефективнішого формування педагогічних здібностей студентів, вміння переключати та концентрувати увагу, вміння уникнути стресу у відповідальних ситуаціях та ін.

Під опосередкованими педагогічними діями слід розуміти вплив на побічний компонент діяльності, реалізація якого сприяє досягненню основної мети. Зняття тривожного стану студентів в ситуації підвищеної відповідальності за результати виконавської діяльності на концерті, екзамені тощо можливе за допомогою переключення уваги з обставин, що викликають хвилювання, на художні образи музичного твору, що виконується.

Викладач має орієнтувати студента на прагнення до найповнішого розкриття змісту музики, а не на довільне подолання стресових емоцій.

Особливо сприятливою виявляється ситуація, де студент може відчутти вплив власної виконавської діяльності; скажемо. у концертних виступах перед дитячою аудиторією. В умовах екзамену, академічного концерту чи заліку оцінка, яку отримує студент, певною мірою виступає як кінцевий результат його музикування. Коли ж студент грає. чи співає перед школярами, результат його діяльності визначається не тільки якістю виконання музики, а й характером її впливу на дітей. Реакція учнів – головний показник успішності чи вад концертного виступу.

Довільно викликане прагнення – донести музику до свідомості дітей – „зсуває” фокус управління переживаннями з стану тривоги за власний успіх на відповідальність за досягнення дітей, якість сприймання музики.

Викладач, що зсуває перед студентом мету – викликати у дітей естетичне задоволення – опосередковано знімає непотрібну напругу у студентів, гальмує негативні емоції страху.

Національне відродження, зміни в суспільному житті України визначають головне спрямування діяльності школи – гуманізацію і гуманітаризацію освіти, демократизацію всього навчально – виховного процесу. Підготовка майбутніх вчителів музики має ґрунтуватись на надсучасних педагогічних підходах, на гуманізації навчально – виховного процесу, на формуванні і розвитку педагогічних здібностей студентів, враховуючи новітні тенденції розвитку музичної освіти.

Література

1. ***Гуманізація навчально–виховного процесу***: Науково методичний збірник. Випуск X1. – Слов’янск, 2001. – С. 292 – 296.

2. *Падалка Г.М.* Актуальні проблеми професійної підготовки вчителя музики // Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць. Випуск 1. – К.: НПУ, 2000. – С. 9 – 21.
3. *Проблеми теорії і практики.* – Вип.9. – К., 2003.
4. *Радугин А.А.* Психология и педагогика: Учеб. пособ. для вузов. – М.: Центр, 2000. – 256 с.
5. *Теорія і методика мистецької освіти:* Збірник наукових праць. – Випуск 4. – К., НПУ, 2003.

УДК 378.1:78:17.023.34

Василенко Л.М.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН НА ГЕДОНІСТИЧНИХ ЗАСАДАХ

В статтє рассматривается проблема вокальной подготовки учителей музыки, механизм реализации которой основывается на гедонистической сущности человека.

Ключевые слова: гедонизм, принцип удовольствия, интенциональность, императив.

У пошуках істини та сутності речей освіта і наука сприймаються як процес і результат творення людиною свого майбутнього у соціокультурному просторі. Саме тому постала проблема привести освітню систему в державі у відповідність до громадських вимог і потреб кожної людини. Конституція України, закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття), Національна доктрина розвитку освіти, Державна програма «Вчитель» вказують на необхідність інноваційної перебудови освіти, яка гарантує людині гідне існування в суспільстві.

Слід підкреслити, що за роки незалежності України посилилась вага до вузівської науки, яка привносить нові ідеї і може мати неабияке практичне значення для розвитку всієї освітньої системи. Серед запропонованих точок зору і нових підходів привертає увагу властиве численним авторам включення гуманізму в контекст ціннісних орієнтацій. Важливого значення набуває тут методична наука, забезпечуючи реальне оновлення змісту, методів і форм педагогічного процесу.

Реформування освітньої справи в Україні, яке відбувається в ринкових умовах та спрямовується на узгодження зі світовими стандартами, стикається з рядом проблем і вимагає гуманізації всієї системи освіти й особистісної зорієнтованості процесу її модернізації.

Механізми демократизації та гуманітаризації освіти, піднесення ролі особистісних ідеологем у навчанні спрямовують освіту на пошуки та реалізацію нових ідей і концептуальних положень щодо забезпечення фахової підготовки майбутніх педагогів на такому рівні самореалізації, яку можна було б розглядати з позиції отримання радості і задоволення від процесу як професійної підготовки так і професійної діяльності – відчуття насолоди від праці, це спонукає нас до дослідження теорії й практики навчального процесу, побудованого на гедоністичних засадах. Вирішення цієї проблеми неминуче виводить на методологічний рівень висвітлення досліджуваних процесів, на аналіз базових категорій і явищ, а саме: евдемонізм, гедонізм, ригоризм з позиції історичних та філософських наук (етика, естетика, культурологія), психології (соціальна та педагогічна психологія), мистецтвознавства та педагогіки, що є метою даної роботи.

У зв'язку з вищезазначеним виникає завдання нашого дослідження – концептуальне осмислення механізму професійної підготовки студентів, майбутніх вчителів музики на гедоністичних засадах. Безумовно, ми розуміємо, що це призведе до переосмислення усталених понять в галузі педагогіки і, зокрема, методики навчання.

Аналіз змісту проблеми безпосередньо пов'язаний із ефективністю роботи викладачів мистецьких, зокрема, вокальних дисциплін. З одного боку, визначені в дослідженні концептуальні основи допоможуть глибше зрозуміти механізми регуляції навчального процесу, а з іншого, висвітиться новий ракурс у вирішенні головної практичної проблеми – як допомогти майбутньому